

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД ОПШТИНЕ СТАРА ПАЗОВА

**СОЦИЈАЛНИ ПОЛОЖАЈ И ПОТРЕБЕ СТАРИХ ЛИЦА
НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ СТАРА ПАЗОВА**

Аутор: Мирјана Соколовић

Стара Пазова 1985. год.

Обзиром да је старење процес који траје целог живота и да је старост једна од етапа у животу сваког појединца, брига о старима не може се посматрати као брига о једној издвојеној групацији људи, већ као брига о целом друштву. Овај погрешан приступ старости моћи ћемо да превазиђемо само онда када старост схватимо као сопствену будућност

I УВОДНИ ДЕО

СТАРЕЊЕ И СТАРОСТ

Иако су проблеми старења и старости стари колико и људско друштво, ипак ови појмови тек у етапи високе урбанизације и индустријализације попримају облик феномена који прераста у релевантну друштвену појаву и социјални проблем.

Старење становништва изазива низ последица у свим областима друштвеног живота и рада, тако да се ефекти старења, односно све већег пораста старог становништва у односу на остале старосне групе, директно одражава на производњу, потрошњу, инвестиције и друге друштвено-економске, социјалне, културне, па и политичке процесе.

„Знатно увећан број људи старих 60 и више година, међу којима је (и све више ће бити) посебно у великом порасту број особа у дубокој старости (70 односно 75 и више година), у условима објективно смањене социјално-заштитне функције савремене породице, чине да феномен старења становништва са својим последицама на опште-друштвеном, економском, културном, социјалном, политичком и др. плану, прераста у појаву од опште-друштвеног значаја превазилазећи оквире класичне социјалне бриге и хуманитарних активности.“¹

Са друге стране, старење као биолошки неминован процес изазива и низ последица, проблема и измењених потреба код самих људи у поодмаклом периоду овог процеса.

ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЉИ

Као резултат општедруштвеног напретка, побољшања услова живота и рада, као и животног стандарда уопште, великих достигнућа у области медицине и др., дошло је до продужења просечног људског века и опадања морталитета, што уз смањење стопе наталитета доводи до појаве све већег учешћа старих лица² у укупном становништву.

Убрзано старење становништва постало је заједничка карактеристика свих земаља света у којем данас живи око 370 милиона особа старијих од 60 година, али се процењује да ће њихов број у 2000. години порасти на око 583 милиона.

Убрзан процес старења није мимоишао ни становништво наше земље које је за само три деценије, према критеријумима популационе комисије Организације уједињених нација, престало да се третира као "младо" и, мимоишавши категорију "средње старог" становништва за поменуте три деценије сврстало се у категорију "старог" становништва.

Учешће старих становника у укупној популацији на подручју Југославије било је следеће:

- 1953. год. – 8,9%
- 1971. год. – 12,2%
- 1981. год. – 11,9%.

¹ Петар Манојловић – „Социјална политика“, предговор, Југословенска конференција за социјалне делатности, јун 1985., Београд 1983. године, страна 3

² Старим лицима сматрају се сва лица старија од 60 година

Претпоставља се да ће учешће старог становништва у укупној популацији наше земље у 2000. години износити 16,4%.

Једно од најстаријих у Југославији је становништво Војводине. Према попису становника из 1981. године установљено је да у Војводини живи 301.612 становника старијих од 60 година што чини 14,82% укупне популације у Војводини, или за скоро 3% више од Југославије у целини.

ЗАШТИТА У СТАРОСТИ

Опредељења нашег друштва према старењу и старости садржана су у Уставу СФРЈ, Програму СКЈ и многим другим документима. Наша земља узела је активно учешће у раду Светске скупштине о старењу 1982. године у Бечу, на којој је усвојен „Међународни план акције о старењу“. У складу са тим, Савезни комитет за рад, здравство и социјалну заштиту у сарадњи са заинтересованим савезним, републичким и покрајинским институцијама и организацијама, припремио је и 17. маја 1985. године усвојио Програм за остваривање Међународног плана акције о старењу.

Посматрано са хуманитарног аспекта „продужење људског живота би било само делимичан напредак ако се не стварају услови: да се унапреди друштвени положај старих, да се осигура садржај и квалитет живота у старости достојан човека, да се обезбеди социјална и економска сигурност у старости, да стари непосредно и активно учествују у решавању битних питања свога живота, и да допринесу друштву, да се стално унапређују разноврсни облици задовољавања потреба старих и да стари што је могуће дуже остану у својој природној породичној и друштвеној средини.“³

Већина људи трећег животног доба, без обзира на умањење психофизичке и здравствене способности, а самим тим и умањену могућност задовољавања егзистенцијалних потреба у старости, жели да исту проживи у својој кући, у својој природној друштвеној средини. Да би старим лицима са умањеним способностима за задовољење животних потреба, обезбедила живот у средини у којој су и до тада живели и за коју су вишеструко везани, друштвена заједница прибегава организовању ванинституционалних облика заштите у старости као што су кућна нега и помоћ у кући и клубови за дневни боравак остарелих. Ванинституционални или у пракси названи „отворени“ облици заштите имају низ предности у односу на институционализоване или „затворене“ облике заштите старих лица где се пре свега подразумева смештај старих лица у дом. Смештавање старих лица у дом, издвајајући их из њихове природне средине, оставља трајне последице на психу старог човека, што говори у прилог далеко веће погодности „отворених“ облика заштите, како са менталнохигијенског становишта, тако и са становишта хуманизације услова живота у старости онда када се помоћ и нега старим лицима пружа у њиховој кући и у њиховом месту живљења.

Са друге стране, све већи број лица која нису у могућности да се сама о себи старају и о којима из објективних или других разлога нема ко да се стара, у условима непостојања организованих „отворених“ облика заштите, све више повећава притисак на

³ „Основни правци деловања у области старења и унапређења услова живота у старости“ – Савезни комитет за рад, здравство и социјалну заштиту, „Социјална политика“, Југословенска конференција за социјалне делатности, јун 1985. године, Београд, стр. 8,

домове чији капацитети постају недовољни. Насупрот томе друштвена заједница је у могућности да уз ИСТА инвестициона улагања кроз „отворене“ облике заштите пружи помоћ знатно већем броју лица, него што је број лица која би се тим средствима сместила у дом.

„Отворена заштита старих лица има и ту позитивну страну што ... целу друштвену заштиту старих ипак хуманизује јер је више у складу са природом људског живота.“⁴

ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Суочени са свим поменутичким чињеницама, приступили смо изради анализе која би требало да нам омогући да сагледамо социјални положај и потребе старих лица на територији Општине Стара Пазова, као и њихову потребу за услугама кућне неге и помоћи у кући, као и клубова за дневни боравак остарелих.

Резултати истраживања такође би требало да омогуће програмирање општих мера у заштити старих лица, као и појединачног третмана сваке остареле особе за коју се утврди да се налази у стању социјалне потребе, што значи да ова анализа има првенствено примењени карактер.

Нацртом истраживања предвиђено је да би анализом требало да се утврди какве су брачне и породичне прилике старих лица на поменутој територији, какви су им услови становања, опремљеност домаћинства, материјалне прилике, здравствено стање са посебним освртом на способност самопослуживања и самосталног обављања послове везаних за посед, набавке ван куће, одржавање личне хигијене, хигијене стана и др. Анализа би требало да да пресек стања потреба и проблема старих лица.

Истраживања оваквог типа до сада нису вршена на територији ове друштвено-политичке заједнице, што указује на чињеницу да осим социјалне бриге коју је спроводила служба социјалне заштите (СИЗ за социјалну заштиту, односно Центра за социјални рад од његовог формирања 1982. год.), као и повремених хуманитарних активности које су спроводили представници Црвеног крста, до сада нисмо приступили адекватној, друштвено-организованој бризи о нашим старим суграђанима.

ПОЛАЗНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ

У предметно истраживање пошло се са претпоставком да је учешће старог становништва у укупној популацији општине високо, као и сазнањем да се, како је напред истакнуто, до сада није приступило истраживању положаја и проблема старих лица.

Велики број старих лица, слабљење традиционално јаким породичних односа као и трансформација савремене породице, запошљавање у градским срединама које је најчешће повезано и са променом места пребивалишта, тј. напуштањем родитељске куће и поседа, убрзан темпо стамбене изградње, одлазак на рад у иностранство и др. упућују на претпоставку да је све већи број старих лица која живе сама и која своје егзистенцијалне потребе задовољавају без помоћи најближих сродника.

⁴ Александар Бећин, Надежда Гојковић – „Клубови за дневни боравак старих у САП Војводини“, Геронтолошко друштво Војводине, јануар 1985., Нови Сад, стр.7

Смањење психофизичких способности које неминовно настаје повећањем година старости, као и лоше здравствено стање изазвано болешћу, сигурно да одређену групу старијих лица доводи у положај немогућности самосталног задовољавања животних потреба.

Све то, као и повећан број захтева старијих лица за одређеним облицима и мерама социјалне заштите и услугама социјалног рада, намеће мишљење да све већи број људи трећег животног доба није у могућности да сам или у оквиру своје породице решава своје егзистенцијелне проблеме без организоване помоћи друштвене заједнице.

Резултати истраживања потврдице или оборити изожене полазне претпоставке, али ће у сваком случају послужити као основни показатељ за програмирање мера у заштити старијих лица.

ПРИПРЕМА ИСТРАЖИВАЊА И МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП

Обезбеђивање адекватне социјалне сигурности у старости, путем општедруштвено организоване акције трајног типа, подразумева упознавање свих друштвених субјеката у датој друштвено-политичкој заједници са реалним социјалним положајем и потребама старијих у њој.

Стога је већ у припремној фази рада приступљено установљавању друштвених субјеката на које би се служба социјалне заштите могла ослонити у своме раду, након чега су успостављени контакти са представницима ССРНВ, Црвеног крста, СУБНОР-а, Удружења пензионера, Дома здравља, месних заједница и др. Са планом истраживања упозната је и шира јавност путем локалне радио станице.

Након тога приступило се изради спискова старијих лица којима су обухваћена сва лица старија од 60 година. Спискови су сачињени на основу бирачких спискова грађана по месним заједницама, с тим што су из истих елиминисана сва лица која припадају годиштима која улазе у оквир истраживања (до 1925. год.), а која су умрла од времена сачињавања бирачких спискова до почетка истраживања.

На основу сачињених спискова приступило се изради узорка старијих лица која ће бити обухваћена истраживањем. Узорак је сачињен репрезентативним методом – систематским избором и то тако да је обухватио 2228 од укупно 7120 старијих лица или 31,3%.

Прикупљање података одређених циљем истраживања обављено је методом анкетног упитника. У раду је коришћена и метода анализе садржаја као и анализа литературе из предметне области.

Анкету су спроводила лица са средњом, вишом и високом стручном спремом (њих 25), која се налазе на евиденцији незапослених радника. Пре спроведеног истраживања које је за сваку месну заједницу трајало по 14 дана, приступило се краћој едукацији одабраних лица, а у току истраживања обављане су групне консултације два пута недељно, односно појединачне консултације према потреби.

Истраживање је спровео Центар за социјалне рад општине Стара Пазова. Средства за спровођење истраживања обезбедила је СИЗ за социјалну заштиту општине Стара Пазова.

Подаци добијени након спроведеног истраживања – истраживачки материјал, статистички су обрађени и биће детаљно изложени у другом делу извештаја о истраживању.

II РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Општина Стара Пазова простире се на површини од 35.101. h. Удаљена је око 20 km од Београда и око 40 km од Новог Сада, железничким, друмским и речним саобраћајем повезана је са свим крајевима земље и Европе. Због свог погодног географског положаја била је погодна за досељавање становника из свих крајева данашње Југославије.

Укупан број становника Општине према попису из 1981. године износи 52.434, односно по насељеним местима тај број је следећи:

Насељено место	Број становника
Стара Пазова	16.200
Нова Пазова	15.420
Голубинци	4.495
Војка	4.331
Нови Бановци	4.069
Стари Бановци	3.396
Белегиш	2.438
Сурдук	1.318
Крњешевци	777

Сва насељена места су равничарског типа са 30.637 h обрадиве површине, 141 h шуме и 4323 h неплодног земљишта.

Привреда општине организована је кроз пољопривреду, металски комплекс, текстилну индустрију, трговину, саобраћај и кроз делатност личног рада средствима у својини грађана.

а) Учешће популације старих у укупној популацији, старосна и полна структура становништва и популације старих

Од 52.434 становника општине, 7.120 или 13,6% су лица старија од 60 година, што је за око 1% мање од броја старих у Војводини, односно за око 2% више од броја старих у Југославији.

Ако поредимо учешће старих у укупној популацији општине у ранијем периоду, можемо да запазимо да је у 1953. години од 33.352 становника било 3.062 стара лица или 9,1%, у 1961. години од 41.036 становника било 3.950 старих или 9,6%, а у 1971. години од 43.477 становника било је 5.665 старих или 13%. (табела 1)

Табела бр. 1 – Учешће старог становништва у укупној популацији према пописима 1953., 1961., 1971. и 1981. године

Година	Број становника	Број старих	%
1953.	33.352	3.062	9,1
1961.	41.036	3.950	9,6
1971.	43.477	5.665	13
1981.	52.434	7.120	13,6

Извор: подаци Покрајинског завода за статистику

Учешће популације старих у укупној популацији је различито по насељеним местима и креће се од 6,4% у Новим Бановцима до 24% у Сурдуку. На територији општине Стара Пазова сваки седми становник старији је од 60 година. (Табела бр. 2)

Табела бр. 2 – Број старих лица у односу на број становника

Место	Стара Пазова	Нова Пазова	Нови Бановци	Стари Бановци	Белегиш	Сурдук	Голубинци	Војка	Крњешевци	УКУПНО
Бр. стан.	16.200	15.420	4.069	3.386	2.438	1.318	4.495	4.331	777	52.434
Број старих	2.573	1.453	260	380	421	316	894	694	129	7.120
%	15,9	9,4	6,4	11,2	17,3	24	19,5	16	16,6	13,6

Анкетом је обухваћено 2.228 старих лица, што износи 31,3% укупне популације старих. Број анкетираних старих лица по појединим насељеним местима у односу на укупан број старих лица у њима приказан је у Табели бр.3.

Табела бр. 3 – Број анкетираних старих лица у односу на укупан број анкетираних

Место	Стара Пазова	Нова Пазова	Нови Бановци	Стари Бановци	Белегиш	Сурдук	Голубинци	Војка	Крњешевци	УКУПНО
Укупан бр. старих лица	2.573	1.453	260	380	421	316	894	694	129	7.120
Бр. анкетираних старих лица	784	433	86	121	139	106	290	226	43	2.228
%	30,5	29,8	33,1	31,8	33	33,5	32,4	32,6	33,3	31,3

Од укупног броја анкетираних статус учесника Народноослободилачког рата имају 519 лица (23,3%).

Као што је напоменуто, анализом су обухваћена лица старија од 60 година и то лица оба пола. (Табела бр.4)

Табела бр. 4 – Полна структура у укупној популацији старих лица и у групи анкетираних

Пол	Број у укупној популацији	%	Број у групи анкетираних	%
Мушки	2.696	37,9	861	38,6
Женски	4.424	62,1	1.367	61,4
Укупно	7.120	100	2.228	100

Број жена старијих од 60 година у укупној популацији старих лица (62,1%), као и у групи анкетираних (61,4%), знатно је већи у односу на број мушкараца у укупној популацији старих (37,9%), односно у групи анкетираних мушкараца (38,6%).

Посматрано према годинама старости, може се констатовати да је највећи број старих лица, како у групи анкетираних, тако и у укупној популацији старих, старости 60-64 године; број лица старих 65-69 година и лица старих 70-74 године незнатно се разликује, али је мањи у односу на лице из претходне групе, да би се према порасту година старости и учешће тих лица у укупној популацији старих ица смањивало. (Табела бр. 5)

Табела бр. 5 – Број старих лица према годинама старости у укупној популацији старих и у групи анкетираних

Старост	Број у укупној популацији старих	%	Број у групи анкетираних	%
60-64	2.364	33,2	676	30,3
65-69	1.392	19,6	443	19,9
70-74	1.392	19,6	466	20,9
75-79	1.117	15,7	346	15,5
80-84	582	8,2	216	9,7
85 и више	237	3,8	81	3,6
Укупно	7.120	100	2.228	100

б) Брачне и породичне прилике

Када анализирамо брачно стање остарелих, можемо констатовати да највећи број њих живе у брачним заједницама (1.250 – 56,1%). На другом месту по бројности су она остарела лица којима брачни друг није више жив, дакле удовци и удовице (897 – 40,3%), док је незнатан број неожењених старих лица, тј. неударних (38 – 1,7%), разведених (29 – 1,3%) и оних који живе у ванбрачној заједници (14 – 0,6%). (Табела бр. 6)

Табела бр. 6 – Брачно стање анкетираних

Брачно стање	број	%
Ожењен-удата	1.250	56,1
Удовац-удовица	897	40,3
Неожењен-неудата	38	1,7
Разведен-разведена	29	1,3
Ванбрачна заједница	14	0,6
Укупно	2.228	100

Од укупног броја анкетираних 234 лица (10,5%) немају децу, док 1.994 лица (89,5%) имају децу. Највећи број анкетираних има двоје деце (735), док једно, троје и четворо и више деце има приближно једнак број анкетираних старих лица. (Табела бр. 7)

Табела бр. 7 - Број деце

Број деце	Број лица	%
Једно	413	20,7
Двоје	735	36,9
Троје	411	20,6
Четворо и више	435	21,8
Укупно	1.994	100

Највећи број старих лица (1.710 – 85,8%) има децу која живе у месту, док 284 лица (14,2%) нема децу у месту живљења. Ако се ту дода и број лица која уопште немају деце (234), долазимо до података да 23,2% или 518 анкетираних у месту становања нема најближих сродника који би о њима могли да се старају. Од укупног броја деце – 3.027, њих 1.710 (56,5%) живе у месту, у другим местима општине живи 243 деце (8%), ван подручја општине живи 844 деце (27,9%) и у иностранству живи 230 деце (7,6%). (Табела бр. 8)

Табела бр. 8 – Деца остарелих према месту живљења

Где живе деца	број	%
У месту	1.710	56,5
У другим местима општине	243	8
Ван подручја општине	844	27,9
У иностранству	230	7,6
Укупно	3.027	100

Помоћ деце остарелим родитељима сагледана је са два аспекта: посећивања родитеља и пружања помоћи у материјалном и натуралном облику, као и у обављању одређених послова.

Тако од 1.994 лица која имају децу, 1043 лица (52,3%) живе са децом у домаћинству, 640 лица (32,1%) деца посећују често, 288 лица (14,4%) деца ретко посећују и 23 лица (1,2%) деца никада не посећују. (Табела бр. 9)

Табела бр. 9 – Посећивање остарелих родитеља од стране деце

Посећују родитеље	број	%
Често	640	32,1
Ретко	288	14,4
Никад	23	1,2
Живе са родитељима у кући или домаћинству	1.043	52,3
Укупно	1.994	100

Од укупног броја испитаника који имају децу, њих 1.186 (59,5%) деца помажу, док 808 (40,5%) деца не помажу. Деца највише помажу родитељима у кућним пословима, нези за време болести, ситним услугама и поклонима – 1.030 (48,4%). Из овог податка

могло би се претпоставити (мада истраживањем није посебно анализирано) да родитеље највише помажу деца која са њима живе у кући или домаћинству, да би се та помоћ са повећањем удаљености домаћинства родитеља и деце као и њихових места становања, смањивала. Осим наведене, остарели родитељи од деце имају помоћ у обради пољопривредног земљишта (354 – 16,6%), у храни (281 – 13,2%), у одећи (247 – 11,6%) и у новцу (217 – 10,2%). (Табела бр. 10)

Табела бр. 10 – У ком облику деца помажу остареле родитеље

Облик помоћи	Број деце	%
Шаљу новац	217	10,9
У обради земље	354	17,8
У храни	281	14,1
У одећи	247	12,4
Кућни послови, нега за време болести, ситне услуге и поклони	1.030	51,7
Укупно	1.186	59,5

Велики број деце – 808 (40,5%) не помажу родитеље. Тачни разлози за то нису анализирани, али су се готово сви родитељи којима деца не помажу изјаснили да им за сада помоћ деце није неопходна.

Иако 1.994 остарелих лица има децу, што чини 89,5%, а 1.710 лица има децу у месту становања, што чини 85,8%, истраживање је показало да велики број старих лица живи у самачким домаћинствима (911 – 40,9%). У домаћинству са децом живи 1.043 анкетираних лица или 46,8%. Преосталих 12,3% остарелих живе у другим породичним структурама. (Табела 11)

Табела бр. 11 – Структура породичног домаћинства

Структура породичног домаћинства	број	%
Самачко домаћинство	911	40,9
Један остарели са децом	160	7,2
Један остарели са децом, снајом, зетом и унуцима	385	17,3
Један остарели са рођацима	28	1,3
Брачни пар са децом	221	9,9
Брачни пар са децом, снајом, зетом и унуцима	277	12,4
Брачни пар са рођацима	8	0,4
Двоје или више остарелих	188	8,4
Двоје или више остарелих са децом	23	1

Друго	27	1,2
Укупно	2.228	100

в) Услови становања, имовина, опремљеност домаћинства

Од укупног броја анкетираних, 497 лица (22,3%) нема имовину, док 1731 лице (77,7%) има имовину. Од тога 749 анкетираних (43,3%) поседује кућу и земљу, 702 анкетираних (40,6%) поседује само кућу, 123 лица (7,1%) поседује само земљу, 90 лица (5,2%) поседује кућу, земљу и виноград, стан поседују 32 лица (1,8%), кућу и виноград поседују 24 лица (1,4%) и 11 лица (0,6%) поседује другу имовину.

Када посматрамо правни однос остарелих према стану/кући, истраживање је показало да су 998 анкетираних (44,8%) власници куће, а 500 анкетираних (22,4%) сувласници. Носиоци станарског права су 38 лица (1,7%), 649 лица (29,1%) живе у кући чији је власник други члан домаћинства или породице, 12 анкетираних лица (0,5%) живе у стану чији је носилац станарског права други члан домаћинства, а као подстанар живи 31 анкетирано лице (1,4%).

Када су анализирани услови становања, истраживање се ограничило на следеће показатеље: да ли старо лице у кући има своју собу, да ли стан има воду и струју, купатило и нужник, као и начин на који се загрева стан. Опремљеност домаћинства анализирана је кроз опремљеност електричним апаратима за домаћинство.

Посебну собу у кући имају 2.133 стара лица (95,7%), пролазну собу имају 63 лица (2,8%) и 32 лица немају своју собу (1,4%).

У свој стану или кући воду и струју има 1.629 старих лица (73,1%), струју у стану и воду у дворишту има 471 анкетирано лице (21,1%), ни струју ни воду нема 6 лица (0,6%), 119 анкетираних (5,3%) има струју али нема текућу воду и 3 лица (0,1%) немају струју, а воду имају у дворишту.

Купатило у кући/стану имају 1.342 анкетираних (60,2%), док преосталих 886 (39,8%) немају купатило у кући или стану.

Нужник у стану користе 1.329 анкетираних (59,6%), 899 анкетираних стара лица користе нужник у дворишту (40,1%), док 5 старих лица (0,2%) нема нужник ни у стану ни у дворишту.

Већина станова анкетираних загрева се на чврсто гориво и то 1.795 или 80,6%. Централно или етажно грејање користи се у 125 станова анкетираних (5,6%), 67 старих лица за загревање користе електричну пећ (3%), пећ на нафту за загревање користе 124 анкетираних лица (5,6%), 8 станова се не загрева (0,4%) и 108 анкетираних (4,8%) своје станове греју комбинујући две или више врста грејних тела.

Опремљеност домаћинства анкетираних лица приказана је у Табели 12.

Табела бр. 12 – Опремљеност домаћинства

Апарат, уређај и др.	Број	%
Електрични или плински штедњак	1.984	89
Фрижидер	1.894	85
Машина за прање рубља	1.201	53,9
Усисивач	1.347	60,5

Радио	1.616	72,5
ТВ	1.721	77,2
Телефон	680	30,5
Аутомобил	357	16,8

г) Могућност обављања кућних послова, набавки ван куће и послова везаних за посед

Већина анкетираних старих лица храни се на тај начин што сами припремају храну (1.114 – 50%), или им храну припрема брачни друг (600 – 26,9%) и 467 анкетираних (21%) се изјаснило да им храну припремају деца, 29 (1,3%) да им припремају храну рођаци, 9 анкетираних (0,4%) за припремање хране плаћају друго лице, односно двоје анкетираних за припремање хране плаћају кућну помоћницу. (Табела бр. 13)

Чишћење и спремање стана такође је анкетом анализирано, при чему су добијени следећи подаци: 981 анкетираних (44%) сами чисте и спремају стан, 571-ом лицу (25,6%) стан чисти и спрема брачни друг, 607 анкетираних (27,2%) се изјаснило да им стан чисте и спремају деца, 37 (1,7%) да им стан спремају рођаци, у 13 случајева (0,6%) стан чисте и спремају пријатељи или комшије и 19 старих лица (0,9%) за спремање стана плаћају кућну помоћницу. (Табела бр. 14)

Табела бр. 13 – Припремање хране

Ко припрема храну	Број	%
Сам/сама	1.114	50
Брачни друг	600	26,9
Деца	467	21
Рођаци	29	1,3
Пријатељи, комшије	7	0,3
Плаћам друго лице	9	0,4
Кућна помоћница	2	0,1
УКУПНО	2.228	100

Табела бр. 14 – Чишћење и спремање стана

Ко чисти и спрема стан	Број	%
Сам/сама	981	44
Брачни друг	571	25,6
Деца	607	27,2
Рођаци	37	1,7
Пријатељи, комшије	13	0,6
Кућна помоћница	19	0,9
УКУПНО	2.228	100

Слични резултати добијени су и када је у питању набавка горива: 1.012 анкетираних (45,4%) сами набављају гориво (угаљ, нафту, плин, дрво), односно 253 (11,4%) лица се изјаснило да им гориво набавља брачни друг: за 790 лица (35,5%) о

набавци горива стварају се деца, рођаци набављају гориво за 58 (2,6%) анкетираних, пријатељи и комшије за 15 (0,7%) лица, 44 анкетираних (2%) за набавку горива плаћају друго лице, односно 1 (0,04%) кућну помоћницу и 55 анкетираних (2,5%) не набавља гориво.

Анализирајући потребе људи трећег животног доба које би се могле задовољавати организовањем службе за кућну негу и помоћ у кући, где се пре свега мисли на проблеме везане за набавке ван куће, припремање гране и одржавање личне хигијене и хигијене стана видимо да су се 1.853 анкетираних лица (83,2%) изјаснила да немају проблема овакве врсте, а 375 анкетираних (16,8%) или готово свако шесто старо лице суочава се са напред наведеним проблемима. (Табела бр. 15)

Табела бр. 15 – Проблеми остарелих везани за набавке, припремање хране, одржавање личне хигијене и хигијене стана

Да ли остарели:	Број	%
има проблема	375	16,8
нема проблема	1.853	83,2
УКУПНО	2.228	100

Од тога броја 189 лица има проблема са набавком горива, 26 лица са набавком намирница, 22 лица са кувањем, тј. припремањем хране, 25 лица са чишћењем и спремањем стана и 146 лица се изјаснило да им све то представља проблем. (Табела бр.16)

Табела бр. 16 – Број остарелих према врсти проблема са којима се суочавају

Има проблема са:	Број	%
набавком горива	189	46,3
набавком намирница	26	6,4
припремањем хране	22	5,4
спремањем стана	25	6,1
све ми то представља проблем	146	35,8
УКУПНО	408	100

Обзиром да око 90% површине на којој се простире општина Стара Пазова чини плодно земљиште, као и да су насеља таквог типа да куће осим дворишта имају и баште погодне за узгајање повртарских култура, анализом смо желели да утврдимо колики број старих лица поседује обрадиво земљиште, односно баште и на који их начин обрађују.

Анализа је показала да 991 анкетирано лице (44,5%) поседује обрадиво земљиште, односно да преосталих 1.237 анкетираних (55,5%) обрадиво земљиште не поседују. Начин обраде земље приказан је у Табели 17.

Табела бр. 17 – На који начин остарели обрађују земљу

Ко обрађује земљу	Број	%
Сам/сама	450	45,4

Дајем у закуп: наполица	55	5,5
аренда	94	9,5
Обрађују деца	362	36,5
Обрађују сродници	29	2,9
Не обрађујемо је	1	0,2
УКУПНО	991	100

Већина анкетираних старих лица има башту и то 1.704 или 76,5%, док 524 лица (23,5%) немају башту. Готово сви анкетирани који имају башту исту обрађују за сопствене потребе, док свега 79 њих (4,6%) продаје баштенске производе. Начин на који остарели обрађују башту приказан је у Табели 18.

Табела 18 – На који начин остарели обрађују башту

Ко обрађује башту	Број	%
Сам/сама	1.116	65,5
Дајем у закуп	68	4
Обрађују деца	471	27,6
Обрађују сродници	33	1,9
Обрађују суседи	12	0,7
Не обрађујемо је	4	0,2
УКУПНО	1.704	100

Анализа броја лица која се баве узгојем стоке показала је да се 1.472 лица (66,1%) баве узгојем стоке. Највећи број анкетираних стоку узгаја за потребе сопственог домаћинства (1.185 – 80,5%), док 287 анкетираних (19,5%) продаје стоку и сточне производе.

д) Основни приходи остарелих

Као што је већ напред констатовано, 991 лице или 44,5% од укупне популације анкетираних поседује обрадиво земљиште. Анализирајући основне приходе остарелих дошли смо до податка да највећи број анкетираних – 562 (25,2%) остварује основни приход од земљорадње. Овако велики број лица који основне приходе остварује од земљорадње у укупној популацији анкетираних, може се објеснити тиме што се у сеоским месним заједницама далеко највећи број анкетираних остарелих лица бави земљорадњом и остварује приходе искључиво од земљорадње, тј. пољопривредне делатности уопште – Белегиш – 42,5%, Стари Бановци – 44,6%, Голубинци – 53,8%). На другом месту по бројности су лица која остварују право на личну пензију – 536 (24,1%). Поред тога, остарели као основни приход користе пензију брачног друга, породичну, борачку пензију, сопствени лични доходак или доходак брачног друга, примања ЦИР-а и ЖФТ-а, новчану помоћ, издржавају их деца или сродници и друго. (Табела 19)

Табела бр. 19 – Основни приходи остарелих

Основни приходи	Број	%
Приход од земљорадње	562	25,2
Лична пензија	536	24,1
Пензија брачног друга	325	14,6
Изддржавају их деца	282	12,7
Породична пензија	182	8,2
Борачка пензија	114	5,1
Примања ЦИР-а и ЖФТ-а	70	3,1
Новчана помоћ	51	2,3
Сопствени лични доходак	37	1,7
Изддржавају их рођаци	20	0,9
Лични доходак брачног друга	19	0,9
Друго	30	1,3
УКУПНО	2.228	100

ђ) Здравствено стање остарелих

Руководећи се чињеницом да човекове психофизичке способности са повећањем година старости опадају, истраживањем смо желели да анализирамо неке од чинилаца који указују на здравствено стање остарелих, као једну од битних претпоставки способности самосталног задовољавања потреба људи трећег животног доба.

На питање „Какво је Ваше опште здравствено стање?“, 395 анкетираних (17,7%) одговорило је да је оно „добро“, 920 анкетираних (41,3%) – „задовољавајуће“, и 913 анкетираних (41%) одговорило је да им је здравствено стање „лоше“. (Табела бр. 20)

Табела бр. 20 – Здравствено стање остарелих

Какво је Ваше опште здравствено стање	Број	%
Добро	395	17,7
Задовољавајуће	920	41,3
Лоше	913	41
УКУПНО	2.228	100

На питање о покретљивости, 1.737 анкетираних (78%) одговорило је да су покретни, 136 (6,1%) су повремено непокретни, 306 (13,7%) су теже покретни и 49 (2,2%) су непокретни. (Табела бр. 21)

Табела бр. 21 – Покретљивост

Покретљивост	Број	%
Покретан	1.737	78
Повремено непокретан	136	6,1
Теже покретан	306	13,7
Непокретан	49	2,2
УКУПНО	2.228	100

Највећи број остарелих болује од реуматизма и зглобних промена – 1.078 (48,4%). По бројности, на другом месту су болести срца и крвних судова – 889 (39,9%), затим следе сметње вида – 508 (22,8%), болести желуца и црева, сметње слуха, нервне болести, болести бубрега и друго, чији је приказ дат у Табели бр. 22.

Табела бр. 22 – Најчешће болести остарелих

Назив болести	Број оболелих	%
Реуматизам и зглобне промена	1.078	48,4
Болести срца и крвних судова	889	39,9
Сметње вида	508	22,8
Болести желуца и црева	314	14,1
Сметње слуха	299	13,4
Нервне болести (одузетост руке, ноге)	203	9,1
Болест бубрега	151	6,8
Шећерна болест	113	5,1
Болести јетре	93	4,2
ТБЦ	34	1,5
Друге болести	219	9,8
Не болујем	273	12,2

е) Интересовање остарелих за кућну негу и помоћ у кући, клубове за дневни боравак и друге облике и мере социјалне заштите и услуге социјалног рада

На питање који би од наведених облика кућне неге и помоћи у кући желели да користе, анкетирани су дали следеће одговоре: 41 старо лице (7,3%) изразило је потребу за одржавањем личне хигијене, 94 лица (16,8%) има потребу за одржавањем хигијене стана, 74 лица (13,2%) користило би услуге прања и пеглања веша, 204 анкетирана (36,5%) желели би помоћ у набавци огрева, потребу за набавком намирница изразило је 79 лица (14,1%), потребу за припремањем оброка 67 лица (12%) или укупно 248 анкетираних или 11,1% изразили су потребу за услугама кућне неге и помоћи у кући. (Табела бр. 23)

Табела бр. 23 – Заинтересованост остарелих за одређеним облицима помоћи у кући

Облик помоћи	Број заинтересованих	%
Одржавање личне хигијене	41	7,3
Одржавање хигијене стана	94	16,8
Прање и пеглање веша	74	13,2
Набавка огрева	204	36,5
Набавка намирница	79	14,1
Припремање хране	67	12,1
УКУПНО	559	100

За наведене облике помоћи за сада није заинтересовано 1366 лица (61,3%), а уопште није заинтересовано 614 анкетираних лица (27,6%). (Табела бр. 24)

Табела бр. 24 – Заинтересованост остарелих за негу и помоћ у кући

Заинтересованост	Број лица	%
Заинтересовани	248	11,1
За сада нису заинтересовани	1.366	61,3
Нису уопште заинтересовани	614	27,6
УКУПНО	2.228	100

Ако упоредимо резултате добијене на питање о заинтересованости остарелих за одређеним облицима друштвено-организоване помоћи, видимо да се мањи број лица – 248 – 11,1% изјаснило да би прихватило помоћ ове врсте, у односу на број лица која су се изјаснила да имају проблема везаних за одржавање хигијене, припремање намирница, набавке и др. – 375 – 16,8%.

Трошкови услуга помоћи у кући сносило би 326 лица (14,6%), док 1.902 лица (85,4%) не би сносили поменуте трошкове.

Изузетно велики број анкетираних – 1.683 (75,5%) је мишљења да би у њиховом месту требало отворити клуб за дневни боравак остарелих који би, осим културно-забавних активности, пружао својим члановима разне услуге: медицинску помоћ, одржавање личне хигијене, припремање хране итд.; 545 анкетираних (24,5%) не сматра да би такав клуб требало отворити у њиховом месту. (Табела бр. 25)

Табела бр. 25 – Лични став остарелих у вези потребе за отварањем клубова за дневни боравак

Да ли би у Вашем месту требало отворити клуб	Број	%
Требало би	1.683	75,5
Не би требало	545	24,5
УКУПНО	2.228	100

Иако је већина анкетираних мишљења да би поменуте клубове требало отворити, ипак њих 1.520 (68,2%) нису лично заинтересовани за услуге клуба; 708 анкетираних (31,8%) су лично заинтересовани за клубове за дневни боравак старих. (Табела бр. 26) Од тога броја клуб би свакодневно посећивало њих 90 (12,7%), два-три пута недељно у клуб би одлазило њих 278 (39,3%) и два-три пута месечно посећивало би клуб 340 анкетираних лица (48%).

Табела бр. 26 – Заинтересованост остарелих за клуб за дневни боравак

Да ли сте лично заинтересовани за отварање клуба за дневни боравак	Број	%
Да	708	31,8
Не	1.520	69,2
УКУПНО	2.228	100

Заинтересованост анкетираних за друге облике, мере или услуге социјалне заштите и социјалног рада приказане су у Табели бр. 27.

Табела бр. 27 – Заинтересованост анкетираних за поједине облике и мере социјалне заштите и услуге социјалног рада и др.

Облици, мере и услуге	Број	%
Признавање пореских олакшица	270	12,1
Стална новчана помоћ	151	6,8
Лечење	146	6,6
Повремене помоћи у природи	32	1,4
Регулисање пензије пољопривредних произвођача	28	1,3
Једнократна новчана помоћ	18	0,8
Регулисање и издржавање од стране сродника	15	0,7
Смештај у дом за старе	14	0,6
Регулисање породичних и сродничких односа	14	0,6
Регулисање стамбених проблема	9	0,4
Обрада пољопривредног земљишта	7	0,3
Уговор о доживотном издржавању са другим лицима	5	0,2
Уговор о доживотном издржавању са Центром	3	0,1
Незаинтересованост	1.516	68
УКУПНО	2.228	100

III НАЧИН НА КОЈИ ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД РАДИ НА РЕШАВАЊУ ПРОБЛЕМА ЉУДИ ТРЕЋЕГ ЖИВОТНОГ ДОБА

У односу на остарела лица Центар за социјални рад примењује класичне социјално-заштитне облике и то: материјално обезбеђење остарелих материјално необезбеђених лица која немају имовине нити сродника који су дужни и способни да их издржавају и то у виду сталне новчане помоћи, односно основне новчане помоћи, додатка за чланове породице неспособне за рад и посебног додатка, тј. додатка за негу и помоћ другог лица, затим повремене новчане помоћи за остарела лица која се тренутно или повремено нађу у тешком материјалном стању и др. Остарела лица без породичног старања – самохрана лица, затим изнемогла и теже хронично оболела остарела лица у зависности од њихових стамбених и породичних прилика, смештавају се у домове за остареле и пензионере и друге установе које обављају делатност у области социјалне заштите. Од услуга социјалног рада у односу на остарела лица најчешће се примењује помоћ у вези са остваривањем права, помоћ у сређивању породичних односа и др.

Као што се може закључити у досадашњем раду, Центар је примењивао појединачни третман сваке остареле особе за коју је утврђено да се налази у стању социјалне потребе.

Управо из тог разлога, као што је у уводном делу извештаја напоменуто, Центар за социјални рад је покренуо иницијативу за израду ове анализе која ће, дајући праву слику потреба и проблема остарелих у нашој Општини, омогућити програмирање и спровођење

оних облика социјалне заштите који неће бити само окренути остарелом као појединцу, већ целокупној популацији старих – социјални рад на организовању заједнице.

IV СОЦИЈАЛНИ РАД НА ОРГАНИЗОВАЊУ ЗАЈЕДНИЦЕ

На основу извршене анализе резултата добијених истраживањем, неопходно је сачинити предлоге:

- општих мера које би требало предузети у месним заједницама
- појединачног третмана сваке остареле особе за који је анализом утврђено и за коју ће се накнадно утврдити да се налази у стању социјалне потребе

Од општих мера у општини Стара Пазова за сада би требало изнаћи могућности за оснивање установе – клубова за дневни боравак и окупационо ангажовање остарелих лица, сервисне службе која би пружала помоћ у обављању кућних послова, за организовање службе медицинске патронаже и кућног лечења остарелих, за стварање предуслова за увођење пољопривредног пензијског осигурања, уступањем земљишта пољопривредном добру „Напредак“, за формирање фонда солидарности са остарелим суграђанима при месним заједницама на бази добровољних прилога појединаца и радних организација.

а) Социјална акција

У склопу општих мера помоћи и заштите, остарелим лицима требало би у акцији искористити све расположиве потенцијале у социјалној средини, укључујући их да својим добровољним радом, својом добросуседском солидарношћу, постану актери и носиоци ове хуманитарне активности. Посебан допринос у томе очекује се од школске деце, пионира, омладинаца, активиста Црвеног крста, пензионера и бораца. Њихова помоћ била би пресудна и у спровођењу појединачног третмана сваке остареле особе. Центар за социјални рад као иницијатор и носилац ове акције могао би исту реализовати само уз помоћ месних заједница и њихових структура као и друштвено-политичких и друштвених организација у њима. Уз њихову помоћ првенствен би се приступило организовању мреже добровољних сарадника да би се затим заједнички приступило изради предлога општих и појединачних мера у заштити остарелих лица у конкретној месној заједници.

б) Кућна нега и помоћ у кући

Кућна нега и помоћ у кући као вид подруштвљавања породичне функције има за циљ да омогући остарелом човеку да старост проведе у својој кући и да се, докле год је то могуће, продужи боравак у кући и одложи одлазак у дом, болницу или другу установу. Нега и пооћ у кући не само да су адекватнији хуманији у односу на стара лица, него су повољнији у економском погледу јер не захтевају велике инвестиције, а стварају и могућност запошљавања и отварања нових радних места без већих инвестиционих улагања. Такође, треба поновити да се организовањем службе за кућну негу и помоћ у кући уз знатно мања улагања могу задовољити потребе много већег броја људи него што је то у дому за старе и пензионере.

Истраживање је показало да је интересовање старих лица у општини Стара Пазова знатно веће за одређене облике помоћи и неге у кући (11,1%) у односу на интересовање за смештај у дом (0,6%).

На територији ове општине служба за кућну негу и помоћ у кући могла би се организовати као организациона јединица Центра за социјални рад као (за сада) једине организације удруженог рада која обавља делатности у области социјалне заштите.

Средства за организовање службе требало би да обезбеде: СИЗ за социјалну заштиту, СИЗ за здравствено, СИЗ пензијског и инвалидског осигурања радника, Општинска организација СУБНОР-а, а евентуално и други субјекти (радне организације и др.). Средства за текући рад службе, поред поменутих субјеката, обезбеђивала би се и путем партиципације самих корисника као и из других извора.

Обзиром да је кућна нега и помоћ у кући од стране друштва организована „замена“ за вршење заштитне улоге породице, то и за обављање послова у служби није потребна посебна квалификација. У почетку би так посао могле обављати 1-2 геронтодомаћице са нижом или средњом стручном спремом и обучене за рад са старима. Социјални радник као руководилац службе могао би се ангажовати од стране Центра за социјални рад и медицинска сестра – тријажер, коју би могао ангажовати дом здравља.

в) Клубови за дневни боравак остарелих

Клуб за дневни боравак пружа велике могућности за задовољење низа потреба остарелих, без њиховог издвајања из природне средине. Осим окупљања ради задовољавања културно-забавних и рекреативних активности (које пружају клубови за пензионере) путем клуба за дневни боравак могуће је обезбедити и задовољавање других животни потреба: обезбеђивање топлог obroка, одржавање личне хигијене (купање, шишање, бријање, педикир, прање рубља и др.), здравствено-заштитне услуге (мерење крвног притиска, давање инекција и др.).

Осим задовољења основних животних потреба, остарели у клубу корисно ангажују своје слободно време, а кроз дружење и упознавање губе осећај усамљености и одбачености који су често присутни код лица трећег животног доба.

Анализа је показала да је изузетно велики број остарелих у свим месним заједницама (75,5%) заинтересован за отварање оваквих клубова. Од тога броја 31,8% остарелих би желели да посећују клуб, тј. да буду његови чланови.

На територији општине Стара Пазова клубови за дневни боравак би такође могли бити организовани у склопу Центра за социјални рад, чији би социјални радник могао руководити клубом. За домаћицу клуба најпогоднији профил кадра (према искуствима других клубова) је медицинска сестра, док су за друге услуге (исхрана, кување кафе, чаја, прање рубља) потребни радници (2,3) без посебних квалификација. За задовољење здравствено-заштитних потреба повремено би се могли ангажовати лекари и медицинске сестре дома здравља, односно здравствених станица по сеоским месним заједницама.

У месту Стара Пазова клуб за дневни боравак остарелих би се могао организовати у просторијама постојећег клуба за пензионере уз одређене адаптације и доградњу, док би се погодни простори за организовање клубова по другим насељеним местима општине

могли пронаћи уз помоћ и залагање месних заједница и друштвено-политичких организација у њима.

V ЗАКЉУЧАК

На крају можемо закључити да процес старења становништва и све веће учешће људи старијих од 60 година у укупној популацији, као светски актуелан проблем, није мимоишао ни становништво општине Стара Пазова.

Учешће старог становништва општине у сталном је порасту, тако да је оно износило у:

- 1953. години – 9,1%
- 1961. години – 9,6%
- 1971. години – 13% и у
- 1981. години 13,6% у укупној популацији.

Већина остарелих у месту становања има децу – 76,8%, односно 52,3% остарелих живи са децом у домаћинству, те се претпоставља да ће та лица уколико су, или када постану неспособна да се сама брину о себи и својим животним потребама, имати заштиту своје породице, уколико су деца у могућности због других обавеза да се у довољној мери брину о својим родитељима и уколико односи у породици нису поремећени.

Насупрот овоме имамо 23,2% остарелих који немају децу или немају децу у месту живљења.

Иако већина остарелих има децу у месту становања, ипак највећи проценат остарелих живи у самачким домаћинствима (40,9%). Због тога (као и због познате тенденције трансформације савремене породице) постоји бојазан колики ће број деце бити у могућности да пружи помоћ у виду кућне неге, својим родитељима.

Анализирајући основне приходе видели смо да се највећи број остарелих издржава од прихода од земљорадње (25,2%). Ако се узме у обзир да са повећањем година старости све већи број тих лица неће бити у могућности да сам обрађује земљу, може се претпоставити да ће њихова материјална сигурност постајати све неизвеснија.

Ако се томе дода да 12,7% старих лица издржавају деца, да 0,9% остарелих издржавају сродници, да 2,3% остарелих прима новчану помоћ и не анализирајући висину прихода оних лица која остварују право на личну, породичну, инвалидску пензију, можемо констатовати да материјална обезбеђеност остарелих није на завидном нивоу.

Анализа здравственог стања, као једног од показатеља способности самозадовољавања основних егзистенцијалних потреба у старости, показала је да највећи број остарелих (87,7%) има здравствених потешкоћа, од чега 54% остарелих има комбиноване сметње, односно болује од две или више болести.

Када говоримо о одређеним (друштвено организованим) облицима помоћи у старости, највеће интересовање остарели су показали за ванинституционалне или тзв. „отворене“ облике заштите: клубове за дневни боравак – 31,8% и кућну негу и помоћ у кући – 11,1%.

То значи да свако девето остарело лице има проблема са одржавањем личне хигијене или хигијене стана, прањем или пеглањем веша, припремањем obroка, набавком

намирница и огрева. Дакле, уколико би наведене облике помоћи у кући пружала одговарајућа служба, може се претпоставити да би њен потенцијални корисник био сваки девети остарели грађанин, што би износило око 800 корисника. Може се констатовати да је интересовање остарелих за поменуте облике заштите у старости далеко веће него што се могло и очекивати и да би исте, за толики број корисника, могла задовољити само добро организована и разграната служба.

Заинтересованост остарелих за институционалне облике заштите – смештај у дом, далеко је мања и износи свега 0,6%.

Сви ови подаци о заинтересованости анкетираних за ванинституционалне или тзв. „отворене“ облике заштите у старости: 31,8% + 11,1%, у односу на институционализоване или „затворене“ облике заштите: 0,6%, само потврђује наводе из уводног поглавља о адекватности „отворених“ облика заштите у старости.

Сви подаци до којих се дошло истраживањем указују да је старих људи у укупном стновништву општине све више и да се они у свом свакодневном животу сусрећу са низом потешкоћа које су проузроковане одређеним друштвено-економским проблемима (који популацију старих доводе у све тежи материјални положај), смањењем заштитне функције савремене породице, смањењем психофизичких способности и лошим здравственим стањем, што их све доводи у однос зависности према помоћи „са стране“, било породице, социјалне средине, друштвених организација и служби и др.

Све то, не само да говори у прилог друштвене оправданости организоване помоћи популацији старих на територији општине, гледано како са становишта потребе овог, све бројнијег, дела популације, тако и са становишта њихових права загарантованих Уставом СФРЈ, Статутом СКЈ, Законом о социјалној заштити и другим правним и политичким документима, већ указује и на обавезу ове друштвено-политичке заједнице да сачини сопствени план акције у области старења у складу са „Основним правцима деловања у области старења и унапређења услова живота у старости“ који представља програм за остваривање Међународног плана акције о старењу, а који је усвојен од стране Савезног комитета за рад, здравство и социјалну заштиту.

Резултати добијени овим истраживањем послужиће као полазна основа за израду елабората о друштвено-економској оправданости организовања ванинституционалних облика заштите старих лица, тако и као полазна основа за израду свих даљих планова у заштити лица трећег животног доба на територији ове друштвено-политичке заједнице.

САДРЖАЈ	страна
I УВОДНИ ДЕО	3
а) Старење и старост	3
б) Демографски показатељи	3
в) Заштита у старости	4
г) Предмет и циљ истраживања	5
д) Полазне претпоставке	5
ђ) Припрема истраживања и методолошки приступ	6
II РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	7
а) Учешће популације старих у укупној популацији, старосна и полна структура становништва и популације старих	7
б) Брачне и породичне прилике	9
в) Услови становања, имовина, опремљеност домаћинства	12
г) Могућност обављања кућних послова, набавки ван куће и послова везаних за посед	13
д) Основни приходи остарелих	15
ђ) Здравствено стање остарелих	16
е) Интересовање остарелих за кућну негу и помоћ у кући, клубове за дневни боравак и друге облике и мере социјалне заштите и услуге социјалног рада	17
III НАЧИН НА КОЈИ ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД РАДИ НА РЕШАВАЊУ ПРОБЛЕМА ЉУДИ ТРЕЋЕГ ЖИВОТНОГ ДОБА	19
IV СОЦИЈАЛНИ РАД НА ОРГАНИЗОВАЊУ ЗАЈЕДНИЦЕ	20
а) Социјална акција	20
б) Кућна нега и помоћ у кући	20
в) Клубови за дневни боравак остарелих	21
V ЗАКЉУЧАК	22